

Nederland controlestaat?

Op 17 november organiseerde het Rathenau Instituut in samenwerking met De Balie in Amsterdam het politieke debat 'Nederland controlestaat?' over veiligheid en privacy. Volgens velen moet de balans tussen beiden hoognodig hersteld worden. 'We kunnen niet korten op het recht om vrij te zijn.'

Fred Teeven zal wel eens een gemakkelijker publiek hebben gehad dan deze vrijdagavond in het Amsterdamse debatcentrum De Balie. 's Lands bekendste *crime fighter* en de nummer zes op de kandidatenlijst van de VVD heeft net verteld dat in een grote afpersingszaak de politie de telefoon van het slachtoffer heeft afgeluisterd. De man weigerde uit angst tegen zijn afpersers te getuigen, dus besloot de politie op een andere manier aan de broodnodige informatie te komen.

In een zaal vol met privacygelovigen is het niet bepaald een welkome confessie. Aan alle kanten breekt geroezemoes uit. 'Rotzak!', schreeuwt iemand halverwege de zaal. Elders ontsteekt een man in een emotioneel pleidooi over zijn moeder. Louter op grond van haar Portugees-joodse achternaam stuurden de Nazi's haar naar een concentratiekamp. 'En nu zijn de mensen die Mohammed heten aan de beurt', roept hij met overslaande stem.

'Dit gaat wel heel erg ver', vertaalt GroenLinks-Europarlementariër Kathalijne Buitenweg – die met Teeven op het podium zit – de sentimenten van het publiek. 'Je dwingt mensen zo te getuigen.' Teeven zucht, want dit is het 'gereutel' dat hij al de hele avond hoort in de discussies over veiligheid en privacy, twee grootheden die in toenemende mate in Nederland met elkaar op gespannen voet lijken te staan.

Want voordat Teeven en Buitenweg samen met collega-politici Sybrand van Haersma Buma (CDA) en Attje Kuiken (PvdA) het podium betreden, krijgen anderen uitgebreid de gelegenheid hun zorgen over de ontwikkelingen uit te spreken. En keer op keer kunnen ze daarmee rekenen op instemming van het publiek, dat zich zorgen maakt over een toenemende controle en een afnemende privacy.

'Internetproviders zijn het verlengstuk van politie en justitie geworden. Niet alleen moeten we gegevens over emailverkeer en surfgedrag afstaan, maar sinds 1 januari moeten we de inhoud van hele websites overhandigen', waarschuwt Simon Hania van internetprovider XS4All. Over de effectiviteit van deze maatregel heeft hij zo zijn twijfels. 'We geven opsporingsdiensten wel heel veel gereedschap, maar hebben ze dat ook werkelijk nodig?', vraagt hij zich af.

Hania vindt een gewillig oor bij Jacob Kohnstamm, voorzitter van het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP). Die wijst er op dat informatie alleen niet zaligmakend is. De AIVD hield Mohammed B. tenslotte ook in de gaten, lang voordat hij filmmaker Theo van Gogh vermoordde. De dreiging die van B. uitging schatte de geheime dienst desondanks verkeerd in. 'In de laatste drie jaar is een groot aantal wetten aangenomen, waarvan het nut of de noodzak onvoldoende is aangetoond',

zegt Kohnstamm. 'De techniek lijkt de norm te zijn geworden: alles wat maar in databases kan worden vastgelegd, verzamelen we ook.'

De Stasi – de beruchte staatsveiligheidsdienst van de voormalige DDR – zou maar wat blij zijn geweest met de mogelijkheden die justitie en politie in Nederland hebben om verdachte en onverdachte burgers te volgen, vult Hania hem aan. Hij pleit daarom voor een 'sundown-principe': evalueer na twee jaar elke nieuwe veiligheidsmaatregel. Werkt hij niet, schaf hem dan af. Hania: 'We leven nu in een samenleving waarin we de overheid nog kunnen vertrouwen. Maar we moeten regels opstellen om te voorkomen dat wanneer dat niet meer kan, we in een politiestaat terechtkomen.'

Filosofe Beate Roessler (Universiteit van Amsterdam) waarschuwt dat de vergelijking met de DDR mank gaat. De DDR was een politiestaat die werd geleid door kwaadwillende mensen. Dat is in Nederland niet het geval. Ambtenarij en politiek hebben hier nog altijd het beste met de mensen voor. Maar Nederland bevindt zich daarmee op een veel gevaarlijker spoor, denkt de filosofe. 'Het is de dynamiek van de moderne bureaucratie. Goedwillende mensen die kwaad doen, dat is veel erger. De bureaucratie draait volledig door: we kunnen gegevens verzamelen, dus dat doen we dan ook en we zullen die gegevens gebruiken', zegt Roessler.

Teeven laat zich er niet door van zijn stuk brengen. Zijn beweringen dat 'politiemensen niet op de rand van de afgrond opereren' en 'buitengewoon terughoudend' omgaan met hun bijzondere opsporingsbevoegdheden, kunnen echter op weinig publieke steun rekenen. Wel krijgt hij bijval van CDA-Kamerlid Haersma Buma.

'Fred Teeven heeft deze bevoegdheden wel van de Tweede Kamer gekregen', roept hij boven het tumult uit. 'En we zijn niet naïef in Den Haag. We kunnen niet toestaan dat zware jongens of terroristen slimmer zijn dan de politie. Opsporing, bijvoorbeeld op internet, wordt steeds moeilijker. Dan moeten we de bevoegdheden dus uitbreiden. Er is geen sprake van dat we de balans tussen privacy en veiligheid verstoren. We herstellen hem juist.'

Maar de zaal ziet meer in het pleidooi van GroenLinkser Buitenweg dat een volgend parlement maar eens alle bevoegdheidsuitbreidingen van de laatste jaren tegen het licht moet houden en moet schrappen wat niet nodig is. Buitenweg: 'We kunnen korten op regels en bureaucratie, maar niet op het recht om vrij te zijn.'